

DOI: 10.31866/2410-1176.44.2021.235384

УДК 784.087.68.091:398.8]:378.091.212-043.61

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РЕЖИСУРИ
ВИКОНАВСЬКОГО РЕПЕРТУАРУ
У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
«НАРОДНОХОРОВЕ МИСТЕЦТВО»**Регеша Наталія Леонідівна^{1а},
Скопцова Олена Миколаївна^{2а}¹Заслужений діяч мистецтв України, доцент,
ORCID: 0000-0002-8427-3537,

e-mail: regeshanataliya@ukr.net,

²Кандидат мистецтвознавства, доцент,

ORCID: 0000-0002-6478-0865,

e-mail: skopcovaolena@gmail.com,

^аКиївський національний університет

культури і мистецтв,

вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Мета статті — окреслити особливості формування навичок режисури народнопісенного матеріалу. Методологія дослідження. У процесі інтерпретування можливостей застосування режисерських знань в народнопісенній галузі використаний метод аналогії. Аналітичний метод застосований для формулювання фундаментальних засад створення творчих проєктів. Наукова новизна. Ретельно систематизовані елементи режисури народнопісенного матеріалу та комплексно охарактеризована театралізація народної пісні як частини масового видовища. Висновки. У процесі становлення професійної майстерності майбутнього хормейстера важливу роль відіграє створення власного творчого проєкту. Виконавська майстерність співака-хормейстера пов'язана з компетенціями, які потребують розкриття виконавських якостей, а також навичок ансамблевого та хорового виконавства, зі здатністю розуміти та інтерпретувати музичний матеріал. Досліджено, що під час підготовки студентів спеціалізації «Народнохорове мистецтво» творча майстерність має реалізовуватися в різних формах, які потребують навичок сценарної і режисерської роботи. Важлива увага має приділятися принципу театралізації народнопісенного матеріалу. Використання театралізованих форм презентації концертної програми вимагає теоретичного розроблення сценарію, опрацювання кожного елемента музичного дійства. Осмислення потребує вибір музичного репертуару, створення відповідної виконавської інтерпретації, яка б не лише відтворювала сутнісний зміст певної пісні, але й була б невіддільною частиною концертної програми. Виявлено, що досягнення такої мети можливе за умови побудови цілісної драматургії та чергування народнопісенного матеріалу, із врахуванням обраного хормейстером концепту, зі злагоженістю у використанні костюмів, елементів обрядового дійства, застосуванням рухів і жестикуляції. Розглянуто шляхи трактування музичного матеріалу, пов'язаного з автентичним і психологічним прочитанням пісень, проаналізований широкий спектр засобів сценографії — декорацій, освітлення і костюмів, які стануть запорукою видовищності дійства.

Ключові слова: хор; хормейстер; режисура; народна пісня; театралізація; сценографія

Вступ

Сучасна виконавська практика пов'язана з низкою музичних жанрів та стилів. Активно розвивається естрадна музика, яка вже давно використовує весь спектр технічних можливостей, що допомагають перетворенню виступу на частину шоу. Наразі актуальне завдання — оновлення підходів до режисури іншої сфери — народнопісенного виконавства. Важливим завданням постає формування навичок концертної презентації виконавського репертуару студентами диригентсько-хорової (народний хор) спеціалізації, у тому числі народнопісенного репертуару. Визначення основних етапів режисури народної пісні дасть змогу підготувати молодих фахівців до подальшої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питання роботи з музичним матеріалом на шляху до його сценічного втілення опрацьовувалося в роботах низки авторів. Зокрема особливості постановочної роботи, режисури масових видовищ, яка притаманна роботі Б. Шарварка, аналізувалася в публікації О. Білаш та З. Макарової (2020). Сучасні видовищно-розважальні шоу, а саме особливості їхньої режисури, побіжно оглянуто в дослідженні Н. Донченко та В. Мойсеєнко (2017). Стратегії режисури української пісенної естради проаналізовано О. Хлистуном (2015). Поняття театралізації масових

видовищ розглянуто в роботі О. Бувалець (2012). Принцип хорової театралізації, на прикладі творчості академічного камерного хору «Хрещатик», окреслено в публікації Н. Перцової (2017). Проте невирішеним залишається питання режисури народнопісенного матеріалу, саме його дослідженню і присвячена стаття.

Мета статті

Мета статті — розкрити основні положення формування навичок режисури народнопісенного матеріалу.

Виклад матеріалу дослідження

Основою підготовки студентів галузі знань «Культура і мистецтво» спеціальності «Музичне мистецтво» є формування навичок концертного виконавства. Визначена мета реалізується через низку завдань, які включають: вміння інтерпретувати музичний матеріал у сценічній формі, прагнення самостійно створювати проєкти, які підтверджують досягнення кваліфікаційного рівня студента музичномистецьких спеціалізацій. Для студентів диригентсько-хорової (народний хор) спеціалізації реалізація визначеної мети здійснюється через такі компетентності: здатність здійснювати виконавську діяльність у сфері ансамблевого та хорового співу, що досягається шляхом репетиційної роботи та концертних виступів; навички створення та реалізації власних художніх концепцій у виконавській діяльності, які були б аргументовані знанням музичних стилів різних епох; володіння техніками, прийомами та виконавськими методиками; демонстрація виконавської майстерності та розумінням основних шляхів інтерпретації художнього образу в різних типах музичної діяльності.

Окреслимо етапи та характерні особливості підготовки студентами спеціальності «Народнохорове мистецтво» самостійних творчих проєктів із елементами народнопісенного матеріалу. Важливість впровадження різних форм, які були б спрямовані на підвищення зацікавленості у народнопісенному репертуарі, обумовлює необхідність застосування режисури у цій сфері хорового та ансамблевого виконавства. Завдяки залученню режисури відбувається процес унаочнення змісту постановки та виділення основних етапів драматургічного розвитку. Під час реалізації певного сценарію має бути докладно донесений авторський концепт через композиційні засоби. Залучення режисури нерозривно пов'язане з театралізацією. Коли мова йде про виконавство народнопісенного репертуару, то надзвичайно важливо створити повноцінні постановки, які б відтворювали елементи обрядового дійства. Цей процес реалізується з допомогою використання театралізованих практик. «Під поняттям «театралізація» завжди розглядають явище, яке належить до сфери мистецтва, пов'язане з художнім рішенням» (Бувалець, 2012, с. 143). Театралізація може реалізовуватись у двох принципово різних напрямках. Перший із них представлений намаганнями відтворити завершену картину народного дійства, коли залучається народний одяг, імітуються рухи, що пов'язані з виконанням певного типу робіт (адже календарно-обрядові пісні були синкретично з'єднані з певним соціальним завданням). Другий підхід передбачає акцентування не на змістовності народної пісні, а на глибокому психологічному підтексті. Н. Перцова підкреслює потенціал театралізації, яка використовується в роботі з народнопісенним матеріалом: «Театралізація, з одного боку, виступає своєрідним відродженням синкретичного дійства, яке було умовою побутування фольклору. З іншого боку, додання танцювально-драматургічних елементів сприяє кращому розкриттю психологічних аспектів, пов'язаних з текстом музичної композиції» (Перцова, 2017, с. 99).

Тобто можливе залучення не народного вбрання, а лише певних його елементів, використання танцювальних і мімічних рухів, які будуть відтворювати переживання головних героїв, а не повністю копіювати народну обрядовість. І той, й інший напрями перспективні для вітчизняної мистецької практики. Дослідники наголошують, що різні мистецтва мають здобувати сценічне втілення, проте значну роль мусить відігравати правдивість їхнього інтерпретування. Так, у випадку музичного мистецтва має зберігатись автентика.

На шляху до втілення театралізованих елементів під час виконання народних пісень доречно не лише приділяти увагу таким візуальним компонентам як одяг та специфіка сценічних рухів, а важливо правильно оформлювати сценічний простір із залученням ефективних можливостей сфери естрадного виконавства. Адже для сучасних естрадних постановок притаманне широке застосування технічних засобів, які б збільшували зовнішню ефектність виступу, наприклад, складна комп'ютерна техніка чи

освітлення. Завдяки активному залученню різноманітних технічних засобів створюються дивовижні звукові та світлові ефекти, яскравіше відтворюється задум режисера і постановника.

У режисурі народної пісні потрібна вираженість музичного матеріалу в підборі та комбінуванні. Особливо, коли мова йде не про одиничний виступ колективу, а про низку номерів чи навіть концерт. Доречно обирати народнопісенний матеріал, який буде відповідати певній логіці розвитку. Під час створення персональних проєктів доречно обрати концепт поєднання народних пісень у межах конкретного регіону. Можливий вибір на користь відтворення цілісного обрядового дійства: свята Івана Купала, весілля, народження дитини, ворожіння, щедрування, водіння хороводів тощо. У цьому випадку важлива роль надається як хормейстеру-постановнику, так і режисеру. Варто враховувати потенціал постановки для розвитку аудиторії та ретельно поєднувати різні функції вистави, адже вистава має виконувати не лише рекреаційну роль, а ще й видовищну та виховну. На думку О. Хлистуна (2015), у режисурі народної пісні, яка здійснюється на етнокультурній традиційній основі, потрібним є «органічне поєднання стратегій забезпечення концертної видовищності, організовано-культурної рекреаційності й художньо-естетичної розвивальності» (с. 165).

У виборі музичного матеріалу варто акцентувати увагу на балансі між контрастністю у чергуванні номерів та нівеляцією надмірної строкатості. Необхідно вибудувати драматургію вистави — від зав'язки до кульмінації, яка б не порушувала логіку народних пісень. Разом із цим, прагнення не викривляти сутність народної обрядовості має взаємодіяти з намаганням осучаснити постановку, що є вкрай важливим для створення взаємодії із слухацькою аудиторією. Не треба забувати, що народні пісні пов'язані з різними образними сферами, тому їхнє чергування мусить сприяти створенню «живої» постановки, яка була б зрозумілою сучасній аудиторії. Музичний матеріал, безперечно, відіграватиме вирішальну роль, завдяки чому домінуватиме «високе емоційне напруження, ритмічна контрастність розвитку дії, виразне розкриття характеру персонажів» (Донченко & Мойсеєнко, 2017, с. 112). Доречно буде зазначити, що сценічне втілення потребує вираженості кожного елемента постановки. Емоційна виразність народнопісенного репертуару дає змогу створювати режисерам різні підходи до втілення сценічної постановки. Використання принципу контрасту між піснями демонструватиме їхню різноманітність. Проте можлива й поступова динамізація загального розвитку драматургії — від ліричних композицій до сумних та трагічних чи, навпаки, від заглиблено-філософських творів до жартівливих. Але незалежно від вибору тематики обраних пісень, такий тип драматургії має підкреслюватись усім спектром виражальних засобів, як суто музичних, так і суміжних пластичних мистецтв — хореографії, пантоміми, театральної гри.

З огляду на те, що студент диригентсько-хорової (народний хор) спеціалізації мусить перебирати на себе функцію і сценариста, і режисера, а не лише хормейстера та артиста, він має оформити теоретичний опис майбутнього проєкту. В цьому випадку враховуються мета, завдання, дійові особи та інші компоненти, які трансформують концертний виступ у завершену виставу. Потрібно детально проаналізувати сценарний план, ретельно продумавши драматургію з обов'язковим виділенням режисерських аспектів, — це «визначення головного конфлікту й основної події, сюжету, фабули, жанру, композиції, характеристики головних дійових осіб» (Білаш & Макарова, 2020, с. 64). Існування теоретичної версії проєкту, в якому враховуються всі компоненти музичного цілого, сприяє зменшенню ймовірності виникнення певних проблемних моментів та усуненню неузгодженості між різними аспектами виконавського процесу. Наприклад, невідповідності обраного матеріалу специфіці сценографії чи браку драматургії в загальній побудові концертної програми.

Зразковий рівень театралізації в сучасному хоровому мистецтві презентований діяльністю академічного камерного хору «Хрещатик». Репертуар колективу складається зі здебільшого класичних творів, які виконуються переважно в академічній манері без залучення театралізації. Проте народнопісенний репертуар та естрадні композиції втілюються в концертах хору в театралізованих формах, час від часу створюються розлогі програми з музичним матеріалом певної спрямованості. Наприклад, «Намисто красних пісень» містить народнопісенний репертуар у обробці. Під час реалізації подібного типу програм залучається і режисер, і хореограф, що підносить концертну програму на рівень драматичної вистави. Без елементів театралізації неможливе цілісне розкриття художнього образу та повноцінне відтворення потенціалу народної пісні. Чималі жанрові трансформації, що відбуваються в обробці народної пісні, підкреслюються за допомогою сценічних засобів та зусиль різних фахівців — як режисера, так і хормейстера. «Результат роботи диригента, режисера-постановника, композитора та виконавців створюють цікаве неординарне ціле, що поєднує елементи традицій та новаторського підходу до створення сучасного музичного продукту» (Перцова, 2017, с. 99).

Висновки

Глибина, що криється у фольклорі, дає змогу створювати завершені драматичні вистави на матеріалі пісенної творчості народу. В кожній постановці майбутній хормейстер перебирає на себе функцію режисера-постановника, сценариста, стаючи інтерпретатором поведінки головних дійових осіб та того, хто виховує, надихає публіку, вступає в діалог із нею, намагаючись відтворити власне трактування зображених моральних колізій. Підготовка власних проєктів потребує аналітичної діяльності: ретельного аналізу кожного компонента музичної тканини, мети та завдань постановки, врахування кореляції між музичним матеріалом і його театралізацією. Питання режисури народних пісень та стратегій її розвитку є актуальним для сучасного вітчизняного виконавства, а вміння створювати завершені концертні програми з елементами народнопісенного матеріалу — безперечно перспективний напрям для практичної реалізації в контексті мистецьких візій сьогодення.

Список використаних джерел

- Білаш, О. С., & Макарова, З. М. (2020). Борис Георгійович Шарварко: принципи роботи і організаційна діяльність. *АРТ-платФОРМА*, 2, 57-76.
- Бувалець, О. О. (2012). Еволюція поняття «театралізація» в культурному просторі масових видовищ: історія та сучасність. *Культура України*, 38, 141-49.
- Донченко, Н. П., & Мойсеєнко, В. О. (2017). Сучасні видовищно-розважальні шоу на естраді: діапазон жанрів та особливості режисури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 109-113.
- Перцова, Н. О. (2017). Принцип хорової театралізації на прикладі творчості академічного камерного хору «Хрещатик». *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 38, 94-100.
- Хлисту́н, О. С. (2015). Режисура української пісенної естради: стратегії творчості. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 33, 160-165. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.33.2015.158302>.

References

- Bilash, O. S., & Makarova, Z. M. (2020). Borys Heorhiiiovych Sharvarko: Pryntsyropy Roboty i Orhanizatsiina Diialnist [Borys Sharvarko: His Career, Principles of Work and Organizational Activity]. *ART platFORMA [ART-platFORM]*, 2, 57-76 [in Ukrainian].
- Buvalets, O. O. (2012). Evoliutsiia Poniattia "Teatralizatsiia" v Kulturnomu Prostori Masovykh Vydovyshch: Istoriiia ta Suchasnist [The Evolution of the Concept of "Theatricalization" in the Cultural Space of Mass Spectacles: History and Modernity]. *Kultura Ukrainy [Culture of Ukraine]*, 38, 141-149 [in Ukrainian].
- Donchenko, N. P., & Moiseienko, V. O. (2017). Suchasni Vydovyshchno-Rozvazhalni Shou na Estradi: Diapazon Zhanriv ta Osoblyvosti Rezhysury [Modern Spectacular Entertainment Show on Stage: a Range of Varieties and Characteristics of Direction]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Kerivnykh Kadriv Kultury i Mystetstv [National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald]*, 1, 109-113 [in Ukrainian].
- Khlystun, O. S. (2015). Rezhysura Ukrainskoi Pisennoi Estrady: Stratehii Tvorchosti [Directing Ukrainian Pop Music: Creative Strategies]. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo [Bulletin of KNUKiM. Series in Arts]*, 33, 160-165. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.33.2015.158302> [in Ukrainian].
- Pertsova, N. O. (2017). Pryntsyyp Khorovoi Teatralizatsii na Prykladi Tvorchosti Akademichnoho Kamernoho Khoru "Khreshchatyk" [The Principle of Choral Theatrical Performance on the Example of the Work of the Academic Chamber Choir "Khreshchatyk"]. *Aktualni Problemy Istorii, Teorii ta Praktyky Khudozhnoi Kultury [Topical Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture]*, 38, 94-100 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 23.03.2021

**ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ
РЕЖИССУРЫ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОГО
РЕПЕРТУАРА СТУДЕНТОВ
СПЕЦИАЛИЗАЦИИ
«НАРОДНОХОРОВОЕ ИСКУССТВО»**

Регеша Наталья Леонидовна^{1а},

Скопцова Елена Николаевна^{2а}

¹*Заслуженный деятель искусств Украины, доцент,*

²*Кандидат искусствоведения, доцент,*

^а*Киевский национальный университет*

культуры и искусств,

Киев, Украина

Цель статьи — определить особенности формирования навыков режиссуры народнопесенного материала. Методология исследования. В процессе интерпретации возможностей применения режиссерских знаний в народнопесенной отрасли использован метод аналогии. Аналитический метод широко применен для формулирования фундаментальных основ создания творческих проектов. Научная новизна. Тщательно систематизированы элементы режиссуры народнопесенного материала и комплексно охарактеризована театрализация народной песни как части массового зрелища. Выводы. В процессе становления профессионального мастерства будущего хормейстера важную роль играет создание собственного творческого проекта. Исполнительское мастерство певца-хормейстера связано с компетенциями, которые требуют раскрытия исполнительских качеств, а также навыков ансамблевого и хорового исполнительства, со способностью понимать и интерпретировать музыкальный материал. Доказано, что при подготовке студентов специализации «Народнохоровое искусство» творческое мастерство должно реализовываться в различных формах, требующих навыков сценарной и режиссерской работы. Особое внимание должно уделяться принципу театрализации народнопесенного материала. Использование театрализованных форм презентации концертной программы требует теоретической разработки сценария, обработки каждого элемента музыкального действия. Осмысления требует выбор музыкального репертуара, создание соответствующей исполнительской интерпретации, которая не только воспроизводила бы сущностное содержание определенной песни, но и была бы неотъемлемой частью концертной программы. Выявлено, что достижение такой цели возможно при условии построения целостной драматургии и чередования народнопесенного материала, с учетом выбранного хормейстером концепта, со слаженностью в использовании костюмов, элементов обрядового действия, применением движений и жестикуляции. Рассмотрены пути трактовки музыкального материала, связанного с аутентичным и психологическим прочтением песен, проанализирован широкий спектр средств сценографии — декораций, освещения и костюмов, которые станут залогом зрелищности действия.

Ключевые слова: хор; хормейстер; режиссура; народная песня; театрализация; сценография

**DEVELOPING OF DIRECTING SKILLS
OF THE PERFORMING REPERTOIRE
WITH STUDENTS OF FOLK CHORAL
ART SPECIALIZATION**

Nataliia Rehesha^{1а}, Olena Skoptsova^{2а}

¹*Honoured Artist of Ukraine, Associate Professor,*

²*PhD in Art Studies, Associate Professor,*

^а*Kyiv National University of Culture and Arts,*

Kyiv, Ukraine

The purpose of the article is to outline the features of the skill formation in folk song directing. Research methodology. While interpreting the possibilities of applying the director's knowledge in folk music, the authors of the article use the method of analogy. The analytical method is used to identify the basic principles of creative project formation. Scientific novelty. The article systematizes the elements of folk songs directing and comprehensively characterizes the theatricalisation of folk songs as a part of a mass spectacle. Conclusions. The creation of his own project is very important for the development of the professional skills of a future choirmaster. The performing skills of a singer-choirmaster are associated with the competencies that require the disclosure of performance qualities, as well as the skills of ensemble and choral performance, the ability to understand and interpret music. The article demonstrates that during the training of students of "Folk choral art" specialization, creative skills should be realized in various forms that require the skills of screenwriting, directing. Special attention should be paid to the principle of theatricalisation of folk songs. The use of theatrical forms of presentation of the concert programme requires theoretical development of the script, elaboration of each element of the musical action. The choice of musical repertoire, the creation of an appropriate performance interpretation that would not only reproduce the essential content of a particular song, but also be an integral part of the concert programme need to be taken into consideration. The article reveals that the achievement of such a goal is possible under the condition of building a holistic drama and alternation of folk songs, taking into account the concept chosen by the choirmaster, with coherence in the use of costumes, elements of the ritual action, movements and gestures. The ways of music interpretation related to the authentic and psychological reading of the songs are considered, a wide range of scenography tools — scenery, lighting, costumes that will guarantee the attractiveness of the action, is analysed.

Keywords: choir; choirmaster; directing; folk song; theatricalisation; scenography